

Pasifismi poliittisena maailmankuvana

Lauri Snellman¹

Artikkeli tarjoaa yleiskuvan pasifismin poliittiseen maailmankuvaan. Pasifismi tähtää emansipaatioon väkivaltaan nojaavista valtamalleista. Pasifismi nojaa maailmanyhteiskunnan ensisijaisuuteen ja tavoittelee sen uudelleenjärjestelyä inklusiiviseksi ja väkivaltaa välttäväksi. Se voidaan muotoilla viitekehystenä (toimija, erottelut, strategiat, tavoitteet). Keskityn artikkelissa pasifismin gandhilaiseen ja kantilaiseen perinteeseen. Gandhilaisen pasifismin pääoivalluksena on, että valta perustuu viime kädessä yhteiskunnan tukeen. Näin sortojärjestelmät voidaan kaataa väkivallattoman vastarinnan keinoin ja tilalle voidaan rakentaa inklusiiviset instituutiot. Maailmankuvan rakenne on (väkivallaton toimija, yhteiskunnan instituutiot ja vallan lähteet, väkivallaton toiminta ja instituutionrakennus, rauha ja inklusiiviset instituutiot). Kantilainen pasifismi nojaa taas ylikansallisten inklusiivisten instituutioiden rakentamiseen demokratian, valtioliiton, yhteisten ihmisoikeuksien ja kaupan varaan. Maailmankuvan rakenne on (rauhanliikkeet ja demokraattiset valtiot, valtioiden ja maailmanyhteiskunnan vuorovaikutus, demokratia + valtioliitto + ihmisoikeudet + kauppa, rauha ja inklusiiviset instituutiot). Pasifismi tarjoaa varteenotettavan vertailukohdan sekä uuskonservatismille, liberalismille että realismille kansainvälisen politiikan tutkimuksessa, koska se yhdistää ihmisarvon ja universalismin kaltaiset arvot tosiasioihin melioristisen ja reformistisen poliittisen toiminnan kautta.

Avainsanat: kosmopoliittisuus, maailmankuvat, pasifismi, politiikan teoria, väkivallattomuus

Pasifismi poliittisessa keskustelussa

Pasifismi on heikosti kartoitettu näkökulma turvallisuuspolitiikkaan ja turvallisuudentutkimukseen. Sillä on pitkä historia universalististen uskontojen, valistuksen edistysuskon ja rauhantutkimuksen perinteissä. Pasifismi on noussut esiin myös Suomessa käydyssä keskustelussa turvallisuuspolitiikan etiikasta ja Nato-jäsenyyden vaihtoehtoista (Pihlström 2022a; b). Pasifistinen perinne on usein pyritty marginalisoimaan kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa erilaisten olkiukkojen avulla (ks. Jackson 2018b). Suomessa keskustelua häittää lisäksi Suomen militaristinen poliittinen kulttuuri ja uuskonservatismiin nousu konsensuksen asemaan Nato-Suomessa (ks. Kotilainen & Hast 2021; Boxberg & Heikka 2009; Auffermann 2004).

Maailmalla on kuitenkin käynnissä pasifistinen renessanssi, kun gandhilainen pasifismi on 2010-luvulla osoittautunut varteenotettavaksi poliittiseksi perinteeksi, sillä se kykenee käymään keskustelua reaalipolitiikan, liberalismiin ja uuskonservatismiin kaltaisten perinteiden kanssa (ks. Chenoweth & Stephan 2011; Atack 2012; Mantena 2012; Jackson 2018a; b; Christoyannapoulos 2022). Tämän artikkelin tarkoituksena on nostaa pasifismin profilia esittämällä pasifistinen näkökulma rauhaan ja turvallisuuteen sen omista käsitteellisistä, poliittisista ja eettisistä lähtökohdista käsin. Pasifismi tarjoaa viitekehysten, joka analysoi väkivaltaa ja konflikteja kriittisesti, nojaa ihmisarvon etiikkaan, korostaa päämäärien ja keinojen

1 TT, tutkija, Uppsalan ja Helsingin yliopisto, <lauri.jo.snellman@helsinki.fi>

yhteyttä ja rakentaa turvallisuutta väkivallattomien instituutioiden kautta. Näin pasifismin mukaan turvallisuus on emansipaatiota poliittisesta väkivallasta ja sen ylläpitämistä autoritaarisista valtamalleista.

Artikkelillani on kaksi tavoitetta: yksi filosofinen ja toinen politiikan teoriaa koskeva. Filosofinen tavoite on luonnehtia pasifismin poliittisen teorian perusoletuksia ja maailmankuvaa viitekehysten ja filosofisen etiikan avulla. Välineenä filosofisen tason argumentille toimii politiikan teoriaa koskeva tavoite: luonnehdin pasifismia poliittisena maailmankuvana ja vertailen sitä reaalipoliittikkaan, liberalismiin ja uskonservatismiin. Pasifismi pystyy tarjoamaan vaihtoehtoisen tavan lähestyä politiikkaa ja rakentaa turvallisuutta, koska se yhdistää rauhanomaiset poliittiset keinot ja emansipatoriset päämäärät demokratiasta, ihmisarvosta sekä kosmopoliittisesta järjestyksestä nojaamalla meliorismiin, ihmisarvon etiikkaan ja vallan tukiteoriaan (engl. *the consent theory of power*). Näin se tarjoaa ratkaisun sekä reaalipoliittikkaa että liberalismia vaivaavaan keinojen ja päämäärien ongelmaan ja myös vaihtoehdon uskonservatismille (vrt. Jackson 2018a).

Nato-Suomen uskonservatismi säilyi koko ajan kirjoitukseni päävastustajana, mikä tekee kirjoituksestani jossain määrin poleemisen. Pysin keskustelemaan Sami Pihlströmin kanssa kehittämällä argumentin taustaksi viitekehysten teoriaa (vrt. Snellman 2022), joka tarjoaa filosofisia välineitä eri poliittisten maailmankuvien vertailuun ja luo yhteyden maailmankuvan ja suurstrategian käsitteiden välille. Vertaan sitten gandhilaista pasifismia reaalipoliittikkaan (ks. Gandhi 2004; Sharp 2005; Mantena 2012; Chenoweth 2021), kantilaista pasifismia liberalismiin (ks. Kant 1795; Held 2006; Kaldor 2019) ja pasifismia uskonservatismiin. Lopuksi käsittelem pasifismia meliorismina tai radikaalireformismina, jossa avoimen yhteiskunnan päämäärät ja rauhanomaiset keinot pystytään johdonmukaisesti yhdistämään.

Politiikan maailmankuvat, suurstrategiat ja pasifismi

Yhteiskunnallinen toiminta perustuu aina johonkin käsitykseen yhteiskunnan luonteesta. John Maynard Keynes (1936) onkin osuvasti todennut, että jokainen käytännöllisyydellään kerskuva poliitikko toistaa vain aiempien sukupolvien talousteoreetikoiden ajatuksia. Maailmankuvat voidaankin nähdä todellisuuden tulkinnan ylätasoina strategioina, jotka määrittelevät tulkinnan käsitteelliset voimavarat, keinot ja päämäärät yleisellä tasolla (Snellman 2022). Näin poliittiset maailmankuvat tarjoavat näkökulmia maailmaan ja karttoja siinä toimimiseen.

Maailmankuvat muodostavat myös viitejärjestelmiä (Taylor 1989): miten toimijan tulisi suhtautua maailmaan? Viitejärjestelmä sijoittaa toimijan osaksi todellisuutta erottelujensa kautta. Esimerkiksi pasifismin toimijana voi olla valtio tai rauhanliike. Erottelut taas hahmottavat poliittista todellisuutta käsitteellistämällä tai kategorisoimalla sen. Pasifismin kantilaiset (Kant 1795; Meiser 2017) muodot nojaavat valtioiden välisiin suhteisiin, erotteluihin demokratioiden ja diktatuurien välillä, ihmisoikeuksiin, ylikansallisiin instituutioihin ja keskinäisriippuvuuksiin. Pasifismin gandhilaiset muodot (Gandhi 2004; Sharp 2005) analysoivat valtajärjestelmiä tukevia instituutioita, väkivallattoman vaikuttamisen keinoja ja instituutionrakennuksen mahdollisuuksia. Toimija voi omaksua strategioita tai toimintamuotoja, joilla hän tavoittelee päämääriään. Poliittinen maailmankuva sisältää myös päämääriin

ja arvoihin liittyvän käsityksen hyvästä yhteiskunnasta. Esimerkiksi kantilainen pasifismi tavoittelee rauhaa demokratian, valtioliiton, kaupan ja ihmisoikeuksien avulla. Maailmankuvan rakenne on siis (toimijat, yhteiskuntakategorioiden mahdollistamat erottelut, strategiat, arvot ja tavoitteet).

Maailmankuvien käsittäminen todellisuuden tulkinnan strategioiksi ja myös toiminnan viitekehyyksi (toimijat, erottelut, strategiat, tavoitteet) tarjoaakin uuden näkökulman poliittisiin maailmankuviin. Jokainen maailmankuva tunnistaa keskeiset poliittiset toimijat ja tarjoaa niille vaihtoehtoisia toimintapolitiikkoja tai suurstrategioita, kuten konfliktitutkimuksessa sanotaan (ks. Ackerman & Kruegler 1994). Maailmankuvan käsitys poliittisesta todellisuudesta voidaan muuttaa relevanttien seikkojen erotteluiksi ja arvioksi mahdollisista toimintalinjoista. Maailmankuvan visio hyvästä yhteiskunnasta voidaan myös muuttaa poliittisen toiminnan tavoitteiksi. Tällöin toimija voi laatia omat toimintapolitiikkansa maailmankuvansa arvoista ja sen poliittisista erotteluista käsin. Toisaalta taas viitekehyykset tarjoavat jonkinlaisen vertailukehikon eri poliittisille maailmankuville. Millaiseen käsitykseen poliittisesta todellisuudesta ne nojaavat? Suuntautuvatko ne inhimilliseen hyvään? Ovatko ne realistisia? Vertailen tässä tekstissä ainakin seuraavia maailmankuvia:

1. Reaalipolitiikka: (valtiot, valtioiden valtasuhteet, sodat ja diplomatia, kansallinen turvallisuus)
2. Gandhilainen pasifismi: (väkivallatonta toimintaa harjoittava toimija, yhteiskunnan instituutiot ja vallan lähteet, väkivallaton vastarinta ja rakentava toiminta, rauha ja inklusiiviset instituutiot)
3. Kantilainen pasifismi: (rauhanliikkeet ja demokraattiset valtiot, valtioiden väliset ja maailmanyhteiskunnan vuorovaikutukset, valtioliiton + ihmisoikeuksien + kaupan + kestävän kehityksen vakiinnuttaminen, rauha ja inklusiiviset instituutiot)
4. Uuskonservatismi: (USA ja Nato, kansainvälisten valtioiden järjestelmä + valtioiden hallintotyyppi, sodat ja sotilasvarustelut, liberaali kansainvälinen järjestys).

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen englantilainen koulukunta (ks. Stivachtis 2017) tarjoaa mahdollisuuden luonnehtia pasifismin maailmankuvaa omien erotteluidensa kautta. Englantilainen koulukunta erottelee valtiojärjestelmän kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteiskunnan abstraktiotasot toisistaan. Valtiojärjestelmä koostuu valtioiden välisestä vuorovaikutuksesta: sopimuksista, sodista ja liittoumista. Kansainvälinen yhteisö taas koostuu valtioiden välisistä vakiintuneista toimintakäytännöistä kuten diplomatiasta, nationalismista, sotajärjestelmästä ja Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kaltaisten kansainvälisten järjestöjen vakiinnuttamista yhteistyön muodoista. Maailmanyhteiskunta puolestaan koostuu globaaleista verkostoista: globaalista kaupasta, kulttuurillisesta vuorovaikutuksesta, finanssimaailman verkostoista, globaalista kansalaisyhteiskunnasta ja niin edelleen (ks. Castells 1996). Globaali yhteiskunta on kaikkein perustavin, koska valtiot ja niiden instituutiot nojaavat joka tapauksessa yhteiskunnan toimintaan.

Mary Kaldor (2003; 2019) luonnehtii rauhanliikettä yrityksenä uudistaa valtiojärjestelmä globaalista yhteiskunnasta nousevaan valtion ja yhteiskunnan suhteen muutokseen nojau-

tuen. Thomas Welzel (2021) on kuvannut liberaalien perusarvojen nousua: yksilön arvo, kyky käyttää omaa järkeään, päättää omista asioistaan, osallistua yhteisiin asioihin ja myös määrittellä uudelleen omat etunsa yhteisen hyvän kautta. Porvariston, työväenluokan ja tietotyökseiluokan liikkeet pitivät näiden arvojen pohjalta sotaa pikemminkin vanhaa kuningasvaltaa tai autoritaarista nationalismia hyödyttävänä muinaisjäänteenä kuin legitimiinä tapana jatkaa politiikkaa toisin keinoin. Näin ne vaativat joko ylikansallista federaatiota takaamaan rauha tai sitten oikeusvaltioperiaatteiden ja edustuksellisuuden viemistä globaalin verkostoyhteiskunnan tasolle. Vastaavasti Martin Luther Kingin mukaan pasifismin arvopohjan muodostaa kristillinen lähimmäisenrakkaus, jossa vääryyden vastustaminen ja vastustajan arvonn kunnioittaminen nähdään keinona rakentaa universaalia yhteisöä (Atack 2012, 13–20; vrt. Miettinen 2021, 85–103).

Näin pasifismi ottaa peruslähtökohdakseen globaalin yhteiskunnan ja tähtää sekä valtiotettä kansainvälisen tason muutokseen yhteistyöhön tai demokratiaan perustuvaksi ja väkivallan vastaiseksi. Tarpeeksi etäältä tarkasteltuna se voi jopa näyttäytyä ylikansallisena vastineena aiempien liberalismiin ja sosialismin pyrkimyksille poistaa väkivaltaiset diktatuurit kansallismvaltioista ja rakentaa niiden valtajärjestelmä perustuslaillisuuden ja tasa-arvon pohjalle. (Vrt. Wertheim 2020.) Tämä nostaa esiin heti kaksi tarvetta: väkivaltaan nojaavien valtioiden välisten suhteiden korvaamisen väkivallattomilla sekä inklusiivisten instituutioiden rakentamisen ylikansalliselle tasolle. Käytän Daren Acemoglun ja James A. Robinsonin (2013; 2019) erottelua inklusiivisiin ja ekstraktiivisiin instituutioihin. Inklusiiviset instituutiot perustuvat moniin valtakeskuksiin, vallanjakoon ja yksilön oikeuksiin. Ekstraktiiviset instituutiot kuppavat joidenkin ryhmien vallan ja varallisuuden toisten hyväksi ansiottomina etuina (engl. *rent-seeking*).

Gandhilainen pasifismi: inklusiivinen reaalipolitiikka

Gandhilainen pasifismin traditio nojaa väkivallattomaan vastarintaan (skt. *satyagraha*) sekä inklusiivisten instituutioiden rakentamiseen (rakentava toiminta). Sen perusoivalluksena on vallan riippuvuus yhteiskunnan tuesta (ks. Sharp 2005, 28–29). Karuna Mantena (2012) onkin luonnehtinut gandhilaista pasifismia ”toiseksi reaalipolitiikaksi”. Mohandas Gandhi katsoi liberaalien reaalipoliitikkojen tavoin konfliktien ja hierarkkisten valtasuhteiden olevan koko ajan poliittisen toiminnan uhkana. Väkivallaton vastarinta ja instituutionrakennus tarjoavat kuitenkin keinoja hallita sekä mustavalkoisesta absolutismista että väkivallan eska-laatiosta nousevia riskejä. Gandhilaisuus nostaa fokukseksi keinojen ja päämäärien suhteen, jolloin väkivallaksi tai dominanssiksi ymmärretyn vallan tuhoisa dynamiikka sen paremmin kuin idealismiin liittyvät epäkäytännöllisyyden ja mustavalkoisuuden ongelmat eivät pääse estämään emansipatorista poliittista toimintaa.

Gandhilainen perinne voidaan siis nähdä vanhan reaalipolitiikan (Morgenthau 2006; Antunes & Camisao 2017; Korab-Karpowicz 2017; Atack 2012, 100–109) vastamallina. Reaalipolitiikalle onkin tyyppillistä tulkita politiikkaa ylivallassa (engl. *dominance*) ja usein jopa väkivallaksi ymmärretyistä valtasuhteista käsin. Poliittinen valta ymmärretään kyvyksi kontrolloida toisia hierarkkisissa valtasuhteissa ja kykyä monopolisoida niukkoja resursseja

väkivallan tai sen uhan avulla. Mallin taustalla on feodalismien ja 1600-luvun valtiorakennuksen vallan ja ansiottomien etujen monopolisointipyrkimykset (ks. Tilly 1985; Bregman 2020; Borg & Crossan 2011). Jokainen toimija pyrkii väkivalloin rajoittamattomaan valtaan pystyäkseen sulkemaan kilpailijat ulos ja kupatakseen ansiottomia etuja. Lopputuloksena on vangin dilemmaan nojaava politiikka (ks. Amadae 2016), jossa jokainen osapuoli joutuu maksimoimaan valtansa väkivalloin, vaikka kilpailun rajoittaminen olisi kaikkien kannalta parasta. Reaalipolitiikka onkin korostetun valtiokeskeinen teoria: valtiot ovat yhtenäisiä valtaa tavoittelevia toimijoita, ja ne maksimoivat valtansa keinona saavuttaa vakaus ja turvallisuus anarkistisessa valtiojärjestelmässä. Tällöin politiikan tehtäväksi jää valita pienin paha ja näin rakentaa vakautta ja turvallisuutta autoritaaris-konservatiivisessa voimapolitiikan maailmassa. Hans Morgenthau muotoili reaalipolitiikan kuusi taustaoletusta seuraavasti:

1. Poliittikkaa säätelevät objektiiviset lait, jotka nousevat ihmisluonnon luontaisesta epä-sosiaalisuudesta.
2. Poliittikka eroaa muista elämänaloista, koska poliittiset intressit ovat valtaintressejä ja poliittinen toiminta on vallankäyttöä.
3. Valta on ylivaltaa eli ihmisen kykyä kontrolloida toisten ihmisten toimintaa. Vallankäyttö riippuu sosiaalisesta kontekstista.
4. Universalistiset moraaliset säännöt ovat riippumattomia ja vastakkaisia poliittiselle toiminnalle, jota tulee arvioida käytännöllisen järjen ja valtopoliittisen tarkoituksenmukaisuuden pohjalta.
5. Kaikki poliittiset toimijat toimivat samojen valtaintressien pohjalta. Näin mikään kansakunta ei ole erityisasemassa.
6. Poliittinen toiminta ja poliittinen valta ovat autonomisia ja riippumattomia paitsi moraalista myös muista yhteiskunnallisista intresseistä ja elämänpiireistä. (Morgenthau 2006.)

Gandhilaisuus tarttuu kolmeen reaalipolitiikan perusoletukseen: valtaintressien ja yhteiskunnan eroon, vallan ja moraalien eroon sekä vallan luonteeseen väkivaltaisena ylivaltana. Poliittinen valtajärjestelmä perustuu instituutioiden ja yhteiskunnan muodostamien ihmisten tukeen – ei väkivaltaan. Vallan suostumusteorian on esittänyt selvimmin Hannah Arendt (1970; ks. Atack 2012, 91–109): vapaus, valta ja väkivalta eroavat toisistaan. Valta on ihmisten kykyä toimia yhdessä, kun taas väkivalta on fyysisen voiman käyttöä häirintään tai vahingoittamiseen. Näin väkivalta ja valta ovat itse asiassa vastakkaisia. Valta merkitsee yhteistoimintaa, mutta väkivalta sen sijaan tuhoaa yhteiskuntaa. Poliittinen vapaus on puolestaan ihmisten kykyä osallistua yhteisiin asioihin.

Valtaa ei siis voi tarkastella irrallaan sosiaalisten instituutioiden tuesta tai tätä tukea ylläpitävistä moraalisisista tekijöistä. Gene Sharp (1980; 2005) ja Erica Chenoweth (2021) ovat tutkineet väkivallatonta vastarintaa. Väkivallaton vastarinta määrittelee strategisen ongelmansa seuraavasti: ”Keskitetyn kontrollin ja institutionalisoidun väkivallan yhdistävä koneisto tekee modernin tyrannian mahdolliseksi” (Sharp 2005, 26). Perinteen ydinoivalluksena on, että

poliittinen valta perustuu yhteiskunnan instituutioiden ja ihmisten tukeen. Näin diktatuurin tai miehityshallinnon kaltainen väkivaltaan perustuva valtamalli on mahdollista kaataa vetämällä siltä tuki organisoidun yhteistyöstä kieltäytymisen ja rinnakkaisten inkluusiivisten instituutioiden rakentamisen avulla. Gandhilainen valtateoria muodostaa samalla myös mielenkiintoisen vuoropuhelukumppanin liberalismille, kun kumpikin painottaa suostumuksen ja yhteisön tuen merkitystä vallan perustana. Gandhilaisuus kuitenkin haastaa valtiokeskeiset liberalismien muodot, koska se torjuu valtion väkivallan ja painottaa valtiosta riippumattomien yhteiskunnallisten valtakeskusten merkitystä. (Atack 2012; vrt. Tocqueville 2006.) Lisäksi Gandhi (2005) suhtautui kielteisesti teollisuusyhteiskuntaan.

Viime kädessä yhteiskuntaa pitää koossa ihmisten yhteistyö ja sen moraaliset perusteet, jolloin on mahdollista muotoilla totuuteen sitoutumiseen ja moraaliseen yhteistyöstä kieltäytymiseen rakentuva voimapolitiikka. Näin gandhilaisuus haastaa myös reaali politiikan vahvan erottelun moraalin ja oletetusti väkivaltaan nojaavan poliittisen vallan välillä (ks. Antunes & Camisao 2017). Gandhi itse esitti Vuorisaarnaan ja hindulaisuuteen pohjavia eettisiä käsitteitä, jotka tulevat lähelle hyve-etiikkaa ja pragmatismia. Gandhi esittää oman poliittisen muutoksen teoriasaan *Hind Swaraj* (Gandhi 2005; vrt. Murphy 1991).

Gandhi (2005) pitää totuutta tai oikeudenmukaisuutta sekä päämääränä että Jumalan yhtenä nimenä. Totuutta puolestaan määrittävät uskontojen lähimmäisenrakkauden normit, joiden tulee heijastua väkivallattomassa kampanjoinnissa. Totuutta tavoitellaan kokemuksen valossa, jolloin väkivallattoman vastarinnan ja instituutionrakennuksen strategiat muuttuvat aina empiirisesti kunkin tilanteen mukaan. Totuus on siten sekä empiirinen että moraalinen. Oikea strategia totuuteen pääsemiseksi saavutetaan empiiristen kokeilujen avulla, mutta samalla totuus tavoittelee inhimillistä oikeudenmukaisuutta ja konkretisoi toimissaan lähimmäisrakkautta. Tässä Gandhi tulee lähelle William Jamesia, jonka mukaan totuus on jonkinlainen empiirinen etsimisen ja löytämisen strategia, jonka avulla voidaan vastata kokemukseen ja tavoittaa inhimillisten arvojen mukaisia intressejä (James 2008, luku 4; Hintikka 1973; Murphy 1991). Gandhi on siis emansipatorinen jamesilainen pragmatisti ja hyveetiikka korostaessaan arvojen ruumiillistumista käytännössä.

Keinojen ja päämäärien yhteyden korostaminen taas liittyy Gandhin (2005) pyrkimyksiin rakentaa moraaliseen realismiin nojaava poliittinen realismi (vrt. Mantena 2012). Väkivallattomuus on olennaista, koska keinojen ja päämäärien suhde on sisäinen eli hyvä päämäärä kasvaa hyvistä keinoista, kuten puu kasvaa kävystä. Tällöin vapautuksen tavoittelu aseina johtaa vain uuden militaristisen järjestelmän syntyyn, mutta väkivallattomuus on väkivaltaa vahvempi. Väkivallattomiin kampanjoihin osallistuva henkilö eli *satyagrahi* tavoittelee totuutta kieltäytymällä yhteistyöstä vääryyden kanssa, mikä tekee lopulta tyrannian mahdottomaksi. Väkivallaton vastarinta on kuitenkin vahvan valinta, koska se edellyttää kykyä kestää sortoa ja samalla moraalista voimaa hylätä pelko ja viha. Gandhi tarjosi neljän kohdan ohjelmaa Intian vapauttamiseksi brittivallasta: valta on otettava englantilaisilta, keinoksi tulee sitoutuminen totuuteen ja lähimmäisenrakkauteen kieltäytymällä yhteistyöstä vääryyden kanssa, rakentava toiminta eli rinnakkaisinstituutioiden rakentaminen tarjoaa pohjan taloudelliselle itsehallinnolle, ja intialaiset sitoutuvat vastustamaan brittivallaa velvollisuudesta ja sitoutumisesta totuuteen.

Väkivallattoman vastarinnan käsitys poliittisen vallan luonteesta pohjustaa väkivallattoman toiminnan ymmärtämistä (esim. Sharp 2005; Chenoweth 2021). Hallinto tarvitsee koko ajan kuutta eri vallan lähettä yhteiskunnasta: oikeutusta, muita psykososiaalisia tekijöitä, työvoimaa, taloudellisia voimavaroja, tietotaitoa ja pakkokeinoja. Vaalit ja media rakentavat oikeutusta. Työmarkkinat, työväestö ja keskiluokka, koulutusinstituutiot ja ammattiyhdistysliike tarjoavat työvoimaa. Pankit, yritykset, verovirastot, työntekijät ja veronmaksajat tarjoavat taloudellisia voimavaroja. Koulutusinstituutiot, tutkijat, koulutetut työntekijät ja keskiluokka sekä hallintobyrokratia tarjoavat tietotaitoa. Yhteiskunnan poliittiseen kulttuuriin liittyvät tekijät, kuten kansalaisten passiivisuus tarjoavat sosiaalista tukea vallalle. Armeija ja poliisi tarjoavat pakkokeinoja. Kaikki nämä vallan lähteet voidaan poistaa väkivallattomin keinoin joko kaappaamalla, häiritsemällä tai vetämällä tuki niitä tarjoavilta instituutioilta.

Gene Sharp (2005, 49–65) on erotellut 198 väkivallattoman toiminnan keinoa. Keinot kattavat paitsi symboliset protestit, myös poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset yhteistyöstä kieltäytymisen ja intervention muodot. Mielenosoitukset tai julkaisut tarjoavat esimerkkejä protestikeinoista. Lakot ja boikotit ovat taas taloudellisen yhteistyöstä kieltäytymisen keinoja. Kansalaistottelemattomuus tarjoaa esimerkin poliittisesta ja erilaiset sosiaaliset boikotit esimerkin sosiaalisista yhteistyöstä kieltäytymisen muodoista. Väkivallattomilla interventioilla taas tarkoitetaan kadunvaltausten kaltaisia häirintätoimia ja rinnakkaishallinnon kaltaista instituutionrakennusta.

Väkivallaton konflikti on mahdollista voittaa neljällä eri mekanismilla: käännettämällä, sopuratkaisulla, pakottamalla väkivallattomasti ja romauttamalla vastustajan hallinto. Yksi mahdollinen keino on käännettävä vastustaja eettispoliittisilla perusteilla, vaikka tämä on harvinaista. Lakot loppuvat useimmiten sopuratkaisuun, varsinkin jos konfliktin jatkaminen tulisi kalliimmaksi. Yhteiskunnan tuen heikkous ja riippumattomien instituutioiden vahvuus voi myös pakottaa vastustajaa: esimerkiksi toisen maailmansodan miehityksessä Puolassa maanlaiset oppilaitokset estivät natsimiehittäjiä hävittämästä puolalaista kulttuuria (Bartkowski 2017). Hallinto voi jopa romahtaa, jos se menettää yhteiskunnan tuen. Väkivallatonta toimintaa ohjaa strategia, jolle voi löytää 12 strategista sääntöä (Ackerman & Kruegler 1994, 23), kuten vahvan organisaation tarve, vastustajan vierottaminen kannattajistaan, vastustajan strategiaa vastaan taisteleva, taloudellisten voimavarojen varmistaminen ja väkivallattomien keinojen, muutosmekanismin ja tavoitteiden yhteensovittaminen.

Väkivallattomaan toimintaan kuuluu osana myös rakentava ulottuvuus (Sharp 1980, 370). Rakentava toiminta on uusien instituutioiden luomista, ja Sharp vertaa sitä uuden yhteiskuntarakenteen rakennustelineisiin. Väkivallattoman toiminnan teoria on jossain määrin sivuuttanut rakentavan toiminnan, vaikka se on yhteistyöstä kieltäytymistä tärkeämpää tavoiteltaessa emansipaatiota. Tämä on merkittävä puute, koska gandhilaisessa perinteessä keinojen ja päämäärän suhde on sisäinen ja rakentava toiminta rakentaa tarvittavat inklusiiviset instituutiot. Ensinnä inklusiiviset instituutiot edellyttävät monia riippumattomia valtakeskuksia yhteiskunnassa, jotta vallalla on vastavoimia. Poliittisen tasa-arvon puute ja ekstraktiiviset instituutiot perustuvat viime kädessä valtaapitävien kykyyn monopolisoida vallan lähteet (Held 1995; Sharp 2005; Acemoglu & Robinson 2013). Saman asian toinen puoli on, että

riippumattomat instituutiot pystyvät toimimaan sekä väkivallattoman mobilisaation että poliittisen intressiryhmä- ja puolueiden muodostuksen pohjana. Yhteiskunnan instituutioiden vahvuus, riippumattomuus ja keskinäiset suhteet myös määräävät valtion ja yhteiskunnan suhteen. Näin rakentava toiminta on olennaisessa osassa otettaessa haltuun valtion ja yhteiskunnan suhdetta – sekä kansallista demokratiaa että rauhanomaista maailmanyhteiskunnan ja kansainvälisten instituutioiden suhdetta rakentaessa.

Gandhilainen pasifismin perinne voidaan siis esittää maailmankuvana (toimija, erottelut, strategiat, tavoitteet) = (väkivallatonta toimintaa harjoittava toimija, yhteiskunnan instituutiot ja vallan lähteet, väkivallaton vastarinta ja rakentava toiminta, rauha ja inklusiiviset instituutiot). Toimijat voivat olla kansalaisliikkeitä, valtioita, ylikansallisia tahoja tai muita yhteiskunnallisia toimijoita. Analyysin viitekehikko yhteiskunnan instituutioista vallan tukena sijoittuu jonnekin liberalismiin ja reaaliolitiikan maailmankuvien (valtiot, valtioiden sotilaalliset valtasuhteet, sodat ja diplomatia, kansallinen turvallisuus) väliin sisältäen ydinoivalluksia molemmista. Väkivallaton toiminta hajottaa ekstraktiiviset instituutiot. Rakentava toiminta ottaa haltuun yhteiskunnan institutionaalista kenttää rakentamalla paitsi monia valtakeskuk- sia myös yhteiskuntasopimuksiin nojaavia suhteita niiden välille. Tavoitteena on väkivaltaan perustuvien valtamallien kuten sotien ja diktatuurien korvaaminen rauhalla, perustuslaillisuudella ja tasa-arvolla. Nämä päämäärät ruumiillistuvat väkivallattoman vastarinnan strategioissa ja rakennetuissa inklusiivisissa instituutioissa.

Perinne on osoittautunut tehokkaaksi emansipaation keinoksi: Erica Chenoweth ja Maria J. Stephan (2012) ovat osoittaneet, että 3,5 prosenttia väestöstä mobilisoineet kampanjat ovat miltei aina voittaneet. Chenoweth ja Stephan jakavatkin kampanjat diktaattoreita vastustaneisiin kampanjoihin, miehitysten vastaisiin kampanjoihin ja separatistikkampanjoihin. Sekä aseelliset että väkivallattomat separatistikkampanjat ovat pääsäännön mukaan epäonnistuneet, mutta väkivallattomat kampanjat miehityksiä ja diktaattoreita vastaan ovat joko onnistuneet kaatamaan hallinnon tai saavuttaneet osavoittoa merkittäviä yhteiskunnallisia muutoksia ja vallan uusjakoja noin 75 prosentissa tapauksista. Taulukossa 1 on koottuna onnistumisprosentit kampanjatyypeittäin.

Taulukko 1. Väestöä mobilisoineiden kampanjoitten onnistumisprosentit. Lähde: Chenoweth & Stephan (2012, 73).

	Väkivallaton toiminta (%)	Sissisota (%)
Diktaattori onnistunut	59	27
Diktaattori osittain onnistunut	24	12
Diktaattori epäonnistunut	17	61
Miehitys onnistunut	35	36
Miehitys osittain onnistunut	41	10
Miehitys epäonnistunut	24	54

Kantilainen pasifismi: johdonmukaista liberalismia

Kantilainen pasifismin perinne on toinen merkittävä lähestymistapa rauhaan. Se tähtää rauhan vakiinnuttamiseen ylikansallisten inklusiivisten instituutioiden avulla. Immanuel Kantin (1795) oma teoria on valtiokeskeinen ja korostaa rauhanomaisen valtioliiton, ihmisoikeuksien, demokratian ja kaupan tarvetta. Kantilaisesta pasifismista on myös versioita, jotka eivät ole valtiokeskeisiä. David Heldin (2005; 2006, 290–311; 2010) teoria taas korostaa maailmanyhteiskunnan kuten globaalin talouden, tiedonvälityksen ja ympäristön vaikutusta sekä vallan valumista hallitustenvälisiin kansainvälisen järjestelmän instituutioihin. Hän esittää YK:n kaltaisten globaalien instituutioiden reformoimista todellisen edustus oikeuden pohjalta, ylikansallisia veroja ja rajattua globaalia toimeenpanovaltaa.

Kantin ja Heldin teoriat ovat normatiivisesti vahvasti ladattuja. Held (2010, 69; vrt. Welzel 2021) lausuu julki omat egalitaarisen individualismin peruslähtökohtansa. Niitä ovat yksilön arvo, valinnan mahdollisuus ja vastuu, vallan perustuminen suostumukseen, vapaat vaalit, vallan hajauttaminen, vahingon välttäminen ja kestävä kehitys. Kantin ajattelun normatiivisista peruslähtökohdista käydään keskustelua, ja ne tarjoavat keinoja arvioida myös inklusiivisten kansainvälisten instituutioiden mahdollisuutta. Kantin pasifismi nojaa hänen yleiseen edistysuskoonsa (ks. Miettinen 2021, 268–273). Vastaavasti sota ja muut väkivallan muodot vaivaavat yhteiskuntaa sellaisena-kuin-se-on, mutta historiallinen edistys johtaa universalististen arvojen ja sitä kautta myös inklusiivisten instituutioiden vakiintumiseen.

Michael Lindauerin (2018) mukaan Kantin ajattelu on perusuonteeltaan melioristista (ks. James 2008, luku 8) tai jopa aristoteelista (ks. MacIntyre 2004). Melioristista asennetta leimaa kolme oletusta: jotkin hyvän lopputuloksen edellytykset ovat jo olemassa, muut voidaan rakentaa inhimillisellä toiminnalla ja toiminnan tulee siis toteuttaa hyvä lopputulos. Aristoteelisen hyve-etiikan mukaan epätyytyttävä nykytila on erotettavissa tilanteesta, jossa ihminen tai yhteiskunta toimivat oikein ja saavuttavat näin hyvän elämän. Hyveet puolestaan ovat toimintamalleja, -tapoja tai strategioita siirtyä nykytilanteesta ihmisen hyvinvointiin tai hyvään yhteiskuntaan.

Kant argumentoi, että inhimillinen hyvä elämä on mahdollista vain, jos valtion perustuslaki on oikeudenmukainen (ks. Lindauer 2018). Oikeudenmukainen perustuslaki edellyttää rauhanomaista kansainvälistä järjestelmää. Vastaavasti sota ja muut militarismista aiheutuvat oikeudenmukaisuusongelmat voidaan korjata. Keinona on saattaa yhteen käytännön näkökohdat ja moraaliset perusteet kehittämällä moraalisesti oikeutettuja ja käytännössä toimivia toimintamalleja ja instituutioita. Esimerkiksi maailmanvaltio ei olisi Kantin mukaan toimiva, mutta valtioliitto sitä vastoin pystyy toimimaan rauhan takeena. Vastaavasti vakinaiset armeijat johtavat varustelukilpailuihin, jolloin ne kannattaa lakkauttaa. Demokratia on toimiva rauhan taie (ks. Meiser 2017), koska se antaa äänen sodista eniten kärsiville. Tällöin Kantin perusajattelumalli tulee lähelle aristotelismia, jossa sodan vaivaama kansainvälinen järjestelmä voidaan reformoida rauhanomaiseksi rakentamalla instituutiot uudelleen inklusiivisiksi poliittisen toiminnan avulla aivan kuin hyveet johtavat ihmisen epäsosiaalisesta toiminnasta tilanteeseen, jossa hänen hyvä elämänsä toteutuu. Kant (1795) esittää oman rauhansuunnitel-

mansa esseessään *Ikuiseseen rauhaan*, joka on yksi liberaalin kansainvälisten suhteiden teorian klassikoista. Esseessä on neljä pääkohtaa:

1. Jokaisen osallistuvan valtion tulee olla demokraattinen.
2. Valtiot muodostavat valtioliiton rauhanomaisten suhteiden takaamiseksi.
3. Valtiot noudattavat universaaleja ihmisoikeuksia maailmanyhteiskunnan rakentamiseksi.
4. Valtioiden kauppa ja muut maailmanyhteiskunnan tason kytkökset sitovat yhteen valtioiden edut ja tukevat inklusiivisten instituutioiden muodostumista samalla tavoin, kuin sodat olivat luoneet kohtalonyhteyksiä yhden valtion kansalaisten välille.

Kantin (1795) ensimmäinen ehto on, että kaikki valtiot ovat demokratioita. Kant itse vaatii lainsäädäntö- ja toimeenpanovallan erottamista. Hän väittää, että demokratioita ovat vähemmän sotaisia kuin diktatuurit, koska demokratioissa sodasta kärsimään joutuvat kansalaiset voivat vaikuttaa sotaan lähtemiseen. Kansainvälisten suhteiden tutkimus onkin osoittanut, että sodat demokraattisten valtioiden välillä ovat erittäin harvinaisia. Tälle on kaksi mahdollista syytä: demokratioissa vallan sisäiset vastavoimat ovat vahvempia, ja demokratioita myös pystyvät näkemään toisensa yhteistyökumppaneina jaetun poliittisen arvomaailman takia (ks. Meiser 2017, 23). Näin demokratia on yksi pysyvän rauhan rakennuspaloista.

Kant (1795) tarjoaa toisen ehdon pysyvän rauhan muodostamiselle: valtiot muodostavat valtioliiton rauhan takaamiseksi. Kantin tavoitteet valtioliitolle ovat minimalistisia: taata universaali turvallisuus poistamalla väkivallan uhka kansainvälisestä yhteisöstä. Näin valtioliitto poistaa reaalipoliittisen koulukunnan postuloiman vangin dilemma -politiikan (ks. Amadae 2015), jossa A:n pelote aikaansaa B:n vastapelotteen, A tulkitsee B:n pelotteen uhaksi ja vastaa omalla vastapelotteellaan ja niin edelleen, jolloin lopulta saadaan aikaan sota. Tarkastelen seuraavaksi Kellogg–Briand-sopimusta ja Euroopan unionin (EU) perustamista esimerkkeinä kantilaisista rauhanprojekteista.

Oona Hathaway ja Scott Shapiro (2017) käsittelevät vuonna 1928 solmittua Kellogg–Briandin sopimusta, joka julisti sodan laittomaksi keinoksi jatkaa politiikkaa. Sopimus onnistui muuttamaan maailmaa rauhanomaisemmaksi: aluevaltauksista tuli erittäin harvinaisia. Suursotien määrä on puolittunut sopimuksen solmimisen jälkeen. Kansainvälinen järjestys on alkanut nojata yhä suuremmissa määrin kaupankäyntiin sodanvastaisten normien ansiosta ja valtioiden koon pienennyttyä. Valtiot myös ratkovat riitojaan enenevässä määrin boikoteilla. Näin kansainvälisen oikeuden kehitys kieltämään sodankäynti on vähentänyt radikaalisti kansainvälisen yhteisön tai globaalien järjestelmän väkivaltaisuutta, ja sitä voidaankin pitää kantilaisen pasifismin menestyskertomuksena.

Euroopan unionin historia tarjoaa toisen hyvän esimerkin kantilaisesta sotaisan mantereiden rauhoittamisesta: Ranska ja Saksa päättivät saattaa sotateollisuuden vaatimat hiili-, teräs- ja ydinvoimateollisuuden yhteiseen valvontaan. Instituutionrakennus näin vähensi sodanuhkaa ja myös korvasi aiemman suursotiin johtavan kilpailun siirtomaista yhteisten markkinoiden rakentamisella (ks. Snyder 2015). Yleisemminkin liberaali kansainvälisen politiikan tutkimuksen perinne tarkastelee, miten kansainväliset organisaatiot voivat vakiinnuttaa valtioiden

väliset yhteistyön muodot ja näin muuttaa valtioiden väliset suhteet rauhanomaisiksi uudistamalla kansainvälistä valtio- ja instituutioyhteisöä (Meiser 2017, 25; ks. Miettinen 2021).

Kolmantena ehtona pysyvälle rauhalle Kant (1795) ottaa esiin yleiset ihmisoikeudet. Kant rajaa ihmisoikeudet vieraan valtion kansalaisen oikeuteen vierailta maassa ja tulla tunnustetuksi yhteisten oikeuksien piiriin – toisin sanoen häntä ei kohdella vihollisena. Tunnustamisen tavoitteena on maailmanyhteiskunnan instituutioiden rakentaminen. Maailmanyhteiskunta taas sitten kietoo eri valtioiden intressit yhteen. Nykyisin ihmisoikeuksia turvaavat erilaiset kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Mary Kaldorin teoria uusista sodista tarjoaa näyttöä ihmisoikeuksien tärkeydestä rauhanjärjestelmien pohjana. Kaldor (2012, 71–93) tunnistaa nykymaailman tärkeimmäksi vastakkainasetteluksi kosmopoliittisuuden ja identiteettipoliitiikan (eli oikeistopopulismin) vastakkainasettelun. Kosmopoliittisuus pyrkii hallitsemaan keskinäisriippuvuuksia eri identiteettejä yhdistävien poliittisten projektien kautta, kun taas identiteettipoliitiikka tavoittelee valtaa ihmisten luokittelun välityksellä. Tämä vastakkainasettelu vastaa tarkkaan jakoa ekstraktiivisiin ja inklusiivisiin instituutioihin. Siten yleiset ihmisoikeudet ovat rauhanomaisen moneen kansakuntaan tai identiteettiin perustuvan järjestelmän välttämätön ehto.

Kant (1795) katsoo myös kaupan olevan rauhanjärjestelmän tae. Hän liittää rauhanliittouman osaksi laajempaa kertomusta ihmiskunnan sallimuksellisesta edistyksestä, mutta Kantin sallimususkolla on myös käytännöllisiä seurauksia kansainvälisten poliittisten järjestelmien ja niiden toimintalogiikan suhteen. Sodat johtavat valtionmuodostukseen, ja valtiot pystyvät taas tasapainottamaan eri yksilöiden omaneduntavoittelua perustuslaillisen järjestyksen avulla. Samalla tavoin kauppa kietoo yhteen valtioiden edut ja johtaa sodankäynnin häviämiseen. Liberaalien suurvaltojen ja kansainvälisten organisaatioiden rakentama globalisoitunut maailmantalous onkin yksi keskeinen tekijä, joka pystyy lisäämään rauhanomaisuutta (Meiser 2017, 24). Sotaa käyvä valtio menettää kaupasta saavutettavat hyödyt, jolloin valtioilla on vahva intressi ylläpitää rauhaa.

Kantilaisen pasifismin lähtökohtana ovat siis inklusiiviset instituutiot ja niiden vieminen maailman tasolle. Toimijoita ovat rauhanliikkeet, kansallisvaltiot ja demokraattiset valtioliitot. Lähtökohtina ovat demokraattiset kansallisvaltiot ja globaali maailmanyhteiskunta. Toiminnan keinoina ovat instituutionrakennus kansainvälisten federaatioiden, ihmisoikeuksien vakiinnuttamisen, kansainvälisen politiikan demilitarisoinnin ja kaupan edistämisen kautta. Tavoitteena on rauhan takaaminen vapautumalla väkivallasta ja säätelemällä kansainvälistä yhteisöä ja globaalia yhteiskuntaa inklusiivisten instituutioiden avulla: (toimija, erottelut, strategiat, tavoitteet) = (rauhanliikkeet ja demokraattiset valtiot, valtioiden välinen ja maailmanyhteiskunnan vuorovaikutukset, valtioliiton + ihmisoikeuksien + kaupan + kestävä kehityksen vakiinnuttaminen, rauha ja inklusiiviset instituutiot).

Kantin käsitys ikuisesta rauhasta on joutunut viime aikojen militaristisessa ilmapiirissä miltei samanlaisen halveksunnan kohteeksi kuin gandhilainen pasifismi. Väitetään, että Venäjän ja Kiinan kaltaisten diktatuurien integraatio maailmankaupan järjestelmään ei demokratisoi niitä vaan vain vahvistaa näiden diktatorisia valtarakenteita. Tämä väite on ongelmallinen: Thomas Welzel (2021) osoittaa, että kaupan ja globaalien integraation mukanaan

tuomat elin- ja koulutustason kasvu itse asiassa liberalisoivat myös diktatuurien yhteiskuntia. Diktaattorien aggressiivisuus voidaankin paremmin selittää heidän tarpeellaan vastustaa kotimaista liberalisoitumista aggressiivisen ulkopoliitiikan avulla (ks. Norris & Inglehart 2019; Kaldor 2012).

Kantin teoriaa täytyykin terävöittää tekemällä vahvemmin ero inklusiivisten ja ekstraktiivisten instituutioiden välillä: ekstraktiivisten valtiomallien suhde teoriaan jää auki ja ekstraktiiviset kaupan ja kansainvälisen integraation muodot näyttäisivät ruokkivan konflikteja ja epävakautta. Henry Farrell ja Abraham Newman (2019) ovat osoittaneet nykyisen globalisaation muodon johtavan uudenlaisiin ekstraktiivisten instituutioiden muotoihin ja niihin liittyviin konflikteihin. He osoittavat, että globaalit instituutiot ja myös osa maailmanyhteiskunnasta on rakennettu keskus ja säteet -mallin pohjalta. Keskus-säde-verkostossa on yksi verkoston määrittävä ja portinvartijana toimiva keskeinen toimija, ja jokainen muu toimija on suoraan kytköksessä keskuksen toimijaan ja vain siihen. Tällöin keskustan toimija kuten USA Natossa tai Facebookin palvelimet eri Facebook-keskustelijoille voivat tavoitella valtaa monopolisoimalla järjestelmän ja kupata ansiotonta etua joko sulkemalla säteitä ulos tai vakoilemalla niitä.

Ekstraktiivinen keskinäisriippuvuus muodostaa ongelman liberaalille perinteelle. Ekstraktiiviset instituutiot näet automaattisesti muuttavat vallan reaalipoliitiikan mukaiseksi kyvyksi sulkea ulos kilpailijoita ja monopolisoida resursseja, jolloin kansainvälinen poliittinen järjestelmä militarisoituu. Näin kävi itse asiassa 1900-luvun suursotia edeltäneelle liberaalille markkinataloudelle ja siihen nojanneelle Kansainliiton rauhanprojektille, kun markkinoiden aiheuttamia ongelmia ratkottiin siirtomaapolitiikalla (Polanyi 2020; Arendt 2013; Schmidt 2012; vrt. Gat 2012). Samoin nykyiset ”uudet sodat” (mukaan lukien Ukrainan sota) nousevat pyrkimyksistä rakentaa ja ohjata ekstraktiivisia globaaleja verkostoja väkivalloin (Kaldor 2012). Näin liberaali keskinäisriippuvuus täytyy jollain tavoin upottaa osaksi yhteiskunnallista järjestystä, jotta erilaiset ekstraktiiviset keskinäisriippuvuuden muodot pystytään torjumaan (vrt. Miettinen 2021, 321–359; Keynes 1936; Ruggie 1982). Ylikansallisten instituutioiden rakentaminen ja ekstraktiivisten valtiomallien haastaminen alhaaltapäin muodostaa yhden tavoin upottaa keskinäisriippuvuus yhteiskuntaan, johtavan demokraattisen valtion sotilaallinen maailmanvaltaprojekti taas toisen.

Onnistuuko uskonservatiivinen internationalismi?

Sekä kantilainen että gandhilainen pasifismi tarjoavat näin mielenkiintoisen vertailukohdan uskonservatismille, joka on noussut konsensuksen asemaan (ks. Boxberg & Heikka 2009; Auffermann 2004) Nato-keskustelussa (ks. Holappa 2022). Uskonservatismiksi kutsutaan poliittista ideologiaa, jonka mukaan vain USA:n sotilaallinen maailmanvalta-asema pystyy takaamaan rauhan ja inklusiiviset instituutiot. Maailma käsitetään yksiviivaisesti ”hyvän ja pahan taisteluna” (Kaldor 2012, 28; Räsänen 2022), kun diktaattoreita tulee vastustaa nimenomaan militarisoidun ulkopoliitiikan keinoin. Vaikka suomalaisessa uskonservatismissa USA:n valta-asemaa ei pidettäisi itsessään tarpeellisenä tai toivottaisiin vaikkapa EU:n sotilaallista vahvistumista, katsotaan pääministeri Sanna Marinin tavoin, että ”Eurooppa ei ole

tarpeeksi vahva juuri nyt. Olisimme vaikeuksissa ilman Yhdysvaltoja” (Taussi 2022). Myös Sami Pihlströmin avaus osuu suomalaisen uskonservatismiin perinteeseen, jota kuvastaa seuraava lainaus: ”Rauhanliikkeeltä voidaan odottaa sen tunnustamista, että vain Nato voi edes yrittää turvata maailmanrauhan” (Pihlström 2022a, 125; vastauksista ks. Käkönen 2022; Patomäki 2022; 2023; Wallgren 2023).

Justin Vaissen (2010; vrt. Wertheim 2020) mukaan amerikkalaisella uskonservatismilla on viisi perususkomusta: kansainvälisyys, USA:n ylivaltavaatimus, unilateralismi, militarismi ja demokratia. Kansainvälisyys ei tarkoita maailmanyhteiskunnan ensisijaisuutta kuten pasifismissa, vaan tarvetta USA:n jatkuvaan aktiivisuuteen ympäri maailmaa. Ylivaltavaatimus on kenties perustavin uskonservatiivinen uskomus: USA:n tulee olla ainoa merkittävä maailmanvalta, koska USA edustaa hyvyyttä ja demokratiaa maailmassa. Tästä seuraa heti kolmas uskomus eli unilateralismi: vain USA voi edistää turvallisuutta maailmassa ja kansainvälisen yhteisön, kuten YK:n, rooli tulee minimoida. Neljäs uskomus eli militarismi on kolmannen eli unilateralismin korollaari: USA:n on koko ajan käytettävä aseellista voimaa hobbeslaisessa kaikkien sodassa kaikkia vastaan, jotta demokratia saadaan turvattua. Viides kohta eli demokratian tärkeys on taas tärkein kytkeytymiskohta liberaaliin perinteeseen: demokraattiset valtiot ovat rauhanomaisempia kuin diktatuurit.

Ajatuksena on siis, että vain USA:n maailmanimperiumi tai universaalimonarkia voi taata rauhan ja demokratian, kun USA toimii hobbeslaisena autoritaarisena suvereenina voimapolitiikan maailmassa. Maailmankuva vastaa siis monella tavoin perinteisen valtopolitiikan todellisuuskäsitystä kansainvälisestä kaikkien sodasta kaikkia vastaan, mutta demokratian korostus tuo siihen manikealaisen eli hyvän ja pahan vastakkainasettelua korostavan perusvireen (Patomäki 2022; Amadae 2015). Keskeisinä toimijoina ovat USA, Nato ja muut hyvää edustavat demokraatit. Poliittisen todellisuuden muodostavat valtiojärjestelmän kaikkien sota kaikkia vastaan ja sen sotilaalliset demokratian edistämisen mahdollisuudet. Keinoksi tulee taas militarismi eli sotavarustus ja sodat demokratian edistämiseksi. Tavoitteeksi tulee rauhan ja demokratioiden välisen yhteistyön takaaminen ja levittäminen. Maailmankuvan rakenne on (USA ja Nato, kansainvälisten valtioiden järjestelmä + valtioiden hallintotyyppi, sodat ja sotilasvarustelut, liberaali kansainvälinen järjestys).

Uskonservatismilla on joukko mielenkiintoisia yhteyksiä vanhaan roomalaiseen keisari-ideologiaan, mutta myös eroja suhteessa gandhilaiseen ja kantilaiseen pasifismiin. Gandhilaisuuden tavoin uskonservatismi on yhdistelmä liberalismia ja reaalipolitiikkaa: siinä missä uskonservatismi tavoittelee liberaaleja päämääriä amerikkalaisen (ja mahdollisesti myös muiden demokraattisten valtioiden) militarismin avulla, gandhilaisuus tavoittelee keinoja pakottaa diktaattoreja ja miehittäjiä liberaalin yhteiskunnan instituutioihin ja yhteistyön perustavanlaatuisuuteen nojaavan valtamallin pohjalta. Sekä uskonservatismi että kantilainen pasifismi tavoittelevat liberaalia sääntöpohjaista järjestelmää. Kun kantilaisuus nojaa demokratioiden yhteistyöhön, uskonservatismi perustuu USA:n tai muiden demokratioiden sotilaallisiin yksinvaltopyrkimyksiin.

Nämä vastakkainasettelut itse asiassa vastaavat Marcus J. Borgin ja John Dominic Crossanin kuvausta (2009, luku 4) alkukristillisyyden pasifismin ja roomalaisen keisarivallan vas-

takkainasettelusta. Keisarivalta palvoi keisaria jumalana ja lupasi rauhaa roomalaisen sotavoiman ja universaalimonarkian kautta: uskonto → sota → voitto → rauha. Alkukirkko taas palvoi Jeesusta Jumalana ja tarjosi sitten keisarivallalle vastamallin: uskonto → väkivallattomuus → tasa-arvo → rauha. Kärjistäen sanottuna uskonservatismiin mallina on (liberalismi → USA:n sodat demokratian puolesta → voitto → vapaus), kun taas pasifismilla (liberalismi → väkivallattomuus + instituutionrakennus kansallisen, maailmanyhteiskunnan ja kansainvälisen yhteisön tasolla → tasa-arvo ja inklusiiviset instituutiot muun muassa demokratian ja valtioliittojen muodossa → vapautuminen väkivallasta). Tämä rinnastus mahdollistaa pasifismin esittämisen nimenomaan uskonservatismiin vastamallina ja sen uudelleenmäärittelyn uskonservatismiin kritiikiksi.

Gandhilaisen pasifismin yhtenä vahvuutena on päämäärien ja keinojen yhteyden korostaminen muun muassa keinona välttää idealismista johtuvaa eskalaatiota. Inklusiiviset instituutiot, kuten liberaali kansainvälinen järjestys, on kuin puu, joka kasvaa sitä rakentavista keinoista. Suuri osa uskonservatismiin ongelmista nouseekin keinojen ja päämäärien välisestä epäsuhdasta. Heikki Patomäki (2022; 2023) nostaa kirjoituksissaan useita esimerkkejä ilmiöstä, jota anti-imperialistit usein nimittävät ”lännen tekopyhyudeksi”: USA:n hyökkäyssodat (mm. Irak 2003) ja ihmisoikeusloukkaukset, USA:n demokratian heikko tila, Unkarin ja Turkin diktatuurit ja ydinaseiden vaarat. Lisäksi koko ajatus hyvän ja pahan taistelusta ruokkii vahvasti eskalaatiota, mahdollisesti kohti ydinsotaa.

Nämä ristiriidat on rakennettu sisälle uskonservatismiin. USA:n maailmanvalta-aseman loppua ennustanut Johan Galtung (2004) määrittelee imperiumit geopolittisiksi keskus-säde-järjestelmiksi, joiden tavoitteena on hankkia ansiottomia etuja keskukselle. Galtungin mukaan imperiumit hajoavat, kun keskus menettää luovuutensa ja tärkeimmät taloudelliset tehtävät siirtyvät säteen päässä olevan verkoston tehtäviksi. Tämä on kuitenkin automaattinen seuraus imperiumin rakenteesta ekstraktiivisena keskus-säde-verkostonä. Imperiumin keskuksen visio ”rauhasta” on pitää säteen päässä olevat yhteiskunnat väkivalloin kurissa hobbelsaisessa mielessä. Samalla instituutioiden ekstraktiivinen perusrakenne korruptoi keskuksen ja estää koko maailmanjärjestelmän uudelleenjärjestelyn inklusiiviseksi. Uskonservatismissa USA:n maailmanvalta-asema oikeutetaan hyvän ja pahan taistelun logiikalla.

USA:ssa epätasa-arvo ja poliittinen korruptio ovat johtaneet vuoden 2008 talouskriisin ja loppiaisen 2021 Capitolin vallankaappausyrityksen kaltaisiin ilmiöihin, kun taas USA:n johto on torjunut vaatimukset globaalin järjestelmän inklusiivisuuden vahvistamisesta ja vahvoista kansainvälisistä instituutioista (ks. Milanovic 2022). Siten uskonservatismi on tarjonnut tilaa esimerkiksi ilmastonmuutoksen vahvistumiselle ja jättänyt voimaan globalisaatiomallin, joka lopulta tarjosi myös Venäjän kaltaisille diktatuureille tilaa yrittää rakentaa omat keskus-säde-verkostonsa väkivalloin (ks. Kaldor 2012). Uskonservatismiin internationalismi epäonnistuu juuri päämäärien ja keinojen yhteensovittamisessa, koska se tavoittelee rauhaa jatkuvilla sodilla ja globaaleja inklusiivisia instituutioita USA:n tai muiden demokraattisten valtioiden yksinvalloilla (vrt. Dixon 2022).

Pasifismi, päämäärät ja keinot

Kysymys päämäärien ja keinojen suhteesta on itse asiassa erityistapaus yhdestä kansainvälisen politiikan teorioiden peruskysymyksestä: mikä on moraalisten arvojen ja poliittisten tosiasioiden suhde? Osoittautuukin, että pasifismi pystyy tarjoamaan tähän kysymykseen sekä reaali politiikkaa että perinteistä liberalismia paremman vastauksen. Gandhilainen realismi (Mantena 2012) näet perustuu emansipatoristen päämäärien ja institutionaaliseen tukeen perustuvien keinojen yhdistämiseen poliittisessa toiminnassa, ja sama itse asiassa koskee kantilaista liberalismia (Lindauer 2018). Näin perinteinen realismi kaatuu virheellisestä valtamallista nousevaan perusteettomaan pessimismiin, kun taas liberalismi välttää idealismin, jos se korvaa sekulaarin sallimususkon radikaalireformismilla.

Kysymys faktojen ja arvojen suhteesta on osa yleistä pahan ongelmaa. Pahan ongelma ymmärretään usein kysymykseksi: voiko Jumala olla olemassa, jos maailmassa on pahaa? Pahan ongelma on kuitenkin laajempi ja yleisempi kysymys: voiko maailma olla merkityksellinen ja arvokas, jos maailmassa on pahaa? (Ks. Pihlström & Kivistö 2016; Snellman 2023.) Susan Neimanin (2015, 1–13) mukaan pahan ongelman voi esittää kiistämällä G.W.F Hegelin väitteen ”reaalinen = rationaalinen”: todellisuudella ja (moraalisella) rationaalisuudella ei ole mitään tekemistä keskenään. Poliitiikan teoriassa voi vastaavasti kysyä, onko poliittinen toiminta merkityksellistä ja miten inhimillinen hyvä ja oikeudenmukainen yhteiskunta voivat toteutua, jos politiikkaa uhkaavat ansiottoman arvonnousun ja väkivaltaisen alistamisen ongelmat. Neiman (2015, 1–13) tunnistaa kaksi perinteistä vastausta pahan ongelmaan: optimismin ja pessimismin. Optimismin mukaan paha on vain näennäistä ja todellisuutta hallitsee ennalta määrätty harmonia ilmiöiden takana, kun taas pessimismin mukaan tosiasioita ei voi yhdistää arvoihin ja merkityksiin.

Näimme yllä, että reaali poliittinen koulukunta ja kantilainen liberalismi nojaavat ongelmallisiin oletuksiin poliittisten faktojen ja arvojen suhteesta. Reaali poliittinen koulukunta on usein tarjonnut poliittikkakäsityksensä keinona (”realismi”) käsitellä arvojen (”idealismi”) ja poliittisen todellisuuden suhdetta. Reaali politiikan mukaan poliittista valtaa koskevat tosiasiat ja universalistiset arvot ovat toisistaan riippumattomia ja vastakkaisia, jolloin pyrkimys nojata arvoihin muun muassa väkivallasta irtautumiseksi on vaarallista idealismia. Hans Morgenthau pyrki rakentamaan reaali poliittisen teorian irrottamalla moraali- ja valtakysymykset ja sitten marginalisoimalla kysymykset moraalista kansainvälisessä politiikassa (Antunes & Camisao 2017, 16).

Kantin rauhanteoria toimii saman kysymyksenasettelun sisällä. Sekä Kantin että reaali poliitikkojen mukaan ihmistä ohjaa itsekkyyks ja oman edun tavoittelu. Ajatus ihmisen luontaisesta väkivaltaisuudesta periytyy ainakin Augustinuksen perisyntiopin varaan rakennetuista poliittisista teologioista ja myös hobbeslaisesta nojatuolipsykologiasta (ks. Miettinen 2021, luku 3; Bregman 2020).² Kant väittää, että institutionaalisen yhteistyön rakenteesta nouseva edistys johtaa ensin demokraattisten valtioiden ja sitten valtioiden kauppaa säätelevän

2 Ajatus ihmisen luontaisesta epäsosiaalisuudesta on yksi laajalle levinnyt oletus ihmisluonteesta. Se on mahdollista kyseenalaistaa viittaamalla ihmisen luontaiseen sosiaalisuuteen ja sodan luonteeseen vasta järjestäytyneen yhteiskunnan myötä syntyneenä instituutiona. Ks. Bregman (2020).

valtioliiton syntyyn. Hän myös pitää tätä edistystä todisteena Sallimuksen toiminnasta historiassa (Kant 1795; ks. myös Miettinen 2021, 268–273). Näin Kantin rauhanteoria pyrkii löytämään jonkinlaisen ennalta määrätyn harmonian sotien edustaman pahuuden takaa (ks. Neiman 2015, 1–13; Snellman 2023, luku 2.2). Tämä malli on läheistä sukua optimistiselle ratkaisulle teodikeongelmaan: ilmiöiden takana on hyvä maailmanjärjestys. Reaalipoliitikot ovatkin aina pitäneet intressien ennalta määrätyn harmonian oletusta liberalismiin suurena heikkoutena (Korab-Karpowicz 2017).

Reaalipoliitikan ja perinteisen liberalismiin välinen debatti toimii pitkälti teodikeoiden logiikalla: Mikä on faktojen ja arvojen suhde kansainvälisen politiikan todellisuudessa? Voidaanko ne yhdistää ennalta määrättyksi harmoniaksi vai jäävätkö humanistiset ja universalistiset arvot väistämättä väkivaltaisen oman edun tavoitteluun nojaavan politiikan jalkoihin? Jos asia muotoillaan näin, sekä reaalipoliitikka että perinteinen optimistinen liberalismi alkavat näyttää spekulatiiviselta metafysiikalta (ks. Snellman 2023). Liberalismin, reaalipoliitikan ja pasifismin perusoletuksista löytyy hyvin vahvoja filosofisia taustaoletuksia faktojen ja arvojen suhteesta sekä ihmisluonnosta (Atack 2012; Morgenthau 2006; Miettinen 2021, 268–273; vrt. Neiman 2015). Reaalipoliitikka sitoutuu faktojen ja arvojen erottamiseen ja pessimismiin, kun taas perusmuodossaan kantilainen liberalismi yhdistää faktat ja arvot edistyskerromuksen avulla. Pasifismin voi siten väittää olevan kriisissä, jos sen katsotaan merkitsevän suoraviivaista edistysuskoa tai väkivallan välttämistä ilman vastamallia.

Kuitenkin sekä kantilainen että gandhilainen pasifismi ovat perusluonteeltaan pikemminkin reformistisia ja pystyvät pitämään faktat ja arvot yhdessä osana poliittista toimintaa. Pasifismi ottaa päämääräkseen vahvan universalismin ja pyrkimyksen emansipaatioon. Gandhilainen pasifismi ylittää lisäksi keinojen (eli faktojen) ja päämäärien (eli arvojen) vastakkainasettelun korostamalla niiden yhteyttä ekstraktiivisia instituutioita haastavassa väkivallattomassa ja inklusiivisissa instituutioita rakentavassa toiminnassa. Myös kantilaisella pasifismilla on kyky ylittää keinojen ja päämäärien vastakkainasettelu etsimällä käytännöllisiä institutionaalisia ratkaisuja sodan kaltaisiin politiikan ongelmiin. Debatti tarjoaa myös mahdollisuuden ymmärtää pasifismin reformistiset muodot jonkinlaisina strategisina antiteodikeoina, joiden mukaan perinteisen pahan ongelman logiikka on virheellinen, koska maailman tai poliittisen toiminnan merkitystä ja arvoa ei sidota staattiseen ennalta määrätyn harmonian järjestelmään (ks. Snellman 2023, luku 8). Peli inhimillisen hyvinvoinnin ja väkivallan välillä on vielä avoin ja emansipaatio väkivallasta (engl. ”*the conquest of violence*”) merkitsee tämän pelin voittamista. Uuskonservatismia taas voidaan lopulta pitää epäonnistuneena pasifismina, koska se pyrkii voittamaan pelin väkivallan järjestelmän sisäpuolelta ja sen antamalla ehdoilla.

Pasifismi voidaan nähdä pikemminkin jonkinlaisena jamesilaisena meliorismina tai hyvetiikkana. William James (2008, luku 8) määritteli meliorismin käsitellessään maailman pelastumista. Meliorismi sopii itse asiassa hyvin kattamaan myös rauhasta käytävän keskustelun, koska kyse on pohjimmiltaan kysymyksestä: voiko kansainvälinen järjestelmä pelastua väkivaltaan perustuvilta valtamalleilta? James tarkastelee mahdollisuuden käsitettä tavalla, joka muistuttaa aristoteelista potentiaalisuuden käsitettä. Kanamunan on mahdollista kuoriutua, jos sitä haudotaan, ja ketu ei vie sitä. Meliorismi taas katsoo, että osa pelastuksen

ehdoista on jo olemassa ja loput sen ehdoista voidaan toteuttaa inhimillisen toiminnan välityksellä. Näin hyvän elämän saavuttaminen riippuu toiminnasta.

Politiikka on aina voimien ja vastavoimien kamppailua, jota voidaan ymmärtää William Jamesin pluralismin avulla. Reaalisen ja rationaalisen tai faktojen ja arvojen suhde rakentuu paloittain eri voimien vuorovaikutusten välityksellä. Axel Honnethin (2018) tavoitteleva sosialismin uudelleenmäärittely tarjoaakin esimerkin melioristisesta radikaalista reformismista. Aiempi käsitys sosialismista oli liiaksi sidoksissa talouden voimien ymmärtämiseen, työväenluokkaan muutosvoimana ja teleologiseen edistysuskoon. Honnethin uudelleen määrittelemän sosialismin muutosvoimana ovat demokratiakokeilut ja kamppailut demokratian puolesta. Luottamusta tulevaisuutta kohtaan ei enää luo automaattinen edistys vaan vapaissa instituutioissa konkretisoituneet aiemmat saavutukset.

Myös pasifismi on mahdollista määritellä uudelleen reformismiksi tai meliorismiksi gandhilaiselta ja kantilaiselta perustalta. Jotkin rauhan edellytykset ovat jo olemassa, ja muut voidaan taas rakentaa poliittisten kamppailujen kautta. Näin kestävän rauhan saavuttaminen riippuu yhteiskunnallisesta toiminnasta, eikä se määräydy suoraviivaisesti mistään poliittisen todellisuuden perusluonnetta tai ihmisluontoa koskevasta filosofisesta oletuksesta. Kantilaisen ja gandhilaisen pasifismin eettispoliittiset sitoumukset voidaankin esittää seuraavasti:

1. Meliorismi: jotkut emansipaation ehdot ovat olemassa, toiset ovat taas muutettavissa inhimillisellä poliittisella toiminnalla. Poliittisen todellisuuden muodostavat maailmanyhteiskunnan, valtioiden ja kansainvälisen instituutioiden verkostot. Aiemmat reformit kuten Kellogg–Briand-sopimus, liberaali kansainvälinen järjestys, Euroopan integraatio sekä väkivallattomat kansalaismobilisaatiot luovat toivoa paremmasta.
2. Arvopohja on kantilainen, humanistinen tai kristillinen arvopohja: instituutiot tulee saada inklusiivisiksi, maksimoimaan yksilön arvo sekä ihmisten ja ryhmien tasa-arvoinen yhteistyö. Gandhilaisen pasifismin viitekehys on (väkivallaton toimija, yhteiskunnan instituutiot ja vallan lähteet, väkivallaton toiminta ja instituutionrakennus, rauha ja inklusiiviset instituutiot), kantilaisen taas (rauhanliikkeet ja demokraattiset valtiot, valtioiden ja maailmanyhteiskunnan vuorovaikutus, demokratia + valtioliitto + ihmisoikeudet + kauppa, rauha ja inklusiiviset instituutiot).
3. Rauhanrakentaminen demokratian, valtioliittojen, ihmisoikeuksien, kaupan ja väkivallattoman toiminnan kautta on emansipatorista pragmatismia. Totuus tai arvopohjan toteuttavien instituutioiden rakentamiskäytäntö on sekä empiirinen että moraalinen, kun se yhdistää päämäärät ja keinot. Se koostuu väkivallattomasta toiminnasta ja yhteisten instituutioiden rakentamisesta. Näin emansipaation saavuttamisen keinot ovat jamesilainen voittostrategia, joka samalla myös ruumiillistaa rauhantyön perusarvoja.
4. Pohjimmiltaan pasifismin eettispoliittinen viitekehys on samalla hyve-etiikkaa: väkivaltainen nykytila on tilanne-sellaisena-kuin-on. Väkivallattomuus ja instituutionrakennus ovat strategisia hyveitä, jos ne voivat saavuttaa emansipaation. Toiminnan *telos* taas toteutuu, kun instituutioiden toimintalogiikka mahdollistaa ihmis- ja tasa-arvoon perustuvan yhteistyön ilman laajamittaista väkivaltaa.

Lähteet

- Ackerman, Peter & Christopher Krueger (1994): *Strategic nonviolent conflict*. Westport: Praeger.
- Acemoglu, Daren & James A. Robinson (2013): *Miksi maat kaatuvat*. Suom. K. Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.
- Acemoglu, Daren & James A. Robinson (2019): "Rents and economic development. The perspective of why nations fail". *Public Choice*, 181(1–2), 13–28.
- Amadae, S. M. (2016): *Prisoners of reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Antunes, Sandrina & Isabel Camisao (2017): "Realism". Teoksessa: S. McGlinchey, R. Walters & C. Scheinpflug (toim.) *International relations theory*. E-International Relations Publishing. <https://www.e-ir.info/publication/international-relations-theory/>, 13.3.2023.
- Arendt, Hannah (1970): *On violence*. New York: Harcourt Brace.
- Arendt, Hannah (2013): *Totalitarismin synty*. Suom. M. Kinnunen. Tampere: Vastapaino.
- Atack, Iain (2012): *Nonviolence in political theory*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Auffermann, Burkhard (2004): "Das politische System Finnlands". Teoksessa: W. Ismayr (toim.) *Die politischen Systeme Westeuropas*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 187–223.
- Bartkowski, Maciej (2017): National nonviolent defence against aggressor-states. Washington DC: International Center on Nonviolent Conflict. <https://www.nonviolent-conflict.org/national-nonviolent-defenses-against-aggressor-states/>, 13.3.2023.
- Borg, Marcus & John Dominic Crossan (2009): *The First Paul. Reclaiming the radical visionary behind the church's conservative icon*. New York: HarperCollins.
- Boxberg, Katja & Taneli Heikka (2009): *Lumedemokratia*. Helsinki: WSOY.
- Bregman, Rutger (2020): *Hyvän historia*. Suom. M. Janatuinen. Helsinki: Atena.
- Castells, Manuel (1996): *The rise of the network society*. Lontoo: Blackwell.
- Chenoweth, Erica (2021): *Civil resistance: What everybody needs to know*. Oxford: Oxford University Press.
- Chenoweth, Erica & Maria J. Stephan (2011): *Why civil resistance works*. New York: Columbia University Press.
- Christoyannopoulos, Alex (2022): "An anarcho-pacifist reading of international relations: A normative critique of international politics from the confluence of pacifism and anarchism". *International Studies Quarterly*, 66(4). DOI: 10.1093/isq/sqac070.
- Dixon, Paul (2022): "The road to hell is paved with good intentions". *New Political Science*, 44(3), 377–395.
- Farrell, Henry & Abraham Newman (2019): "Weaponized interdependence: How global networks shape coercion and surveillance". *International Security*, 44(1), 42–79.
- Galtung, Johan (2004): On the coming decline and fall of the US empire. Lund: The Transnational Foundation for Peace and Future Research. http://www.oldsite.transnational.org/SAJT/forum/meet/2004/Galtung_USempireFall.html, 13.3.2023.
- Gandhi, Mahatma (2005): *Hind Swaraj. Vapaudesta*. Toim. T. Wallgren. Helsinki: Into.
- Gat, Azar (2012): "Is war declining – and why?". *Journal of Peace Research*, 50(2), 149–157.
- Hathaway, Oona & Scott Shapiro (2017): *The internationalists*. New York: Simon and Schuster.
- Held, David (1995): *Democracy and the global order*. Cambridge: Polity.
- Held, David (2006): *Models of democracy*. Lontoo: Polity.
- Held, David (2010): *Cosmopolitanism. Ideals and realities*. Lontoo: Polity.
- Hintikka, Jaakko (1973): *Logic, language-games and information*. Oxford: Clarendon Press.
- Holappa, Lauri (2022): "Suomen NATO-jäsenyyden ei tarvitse olla mullistus vaikka sitä sellaisena myydään". *Kansan Uutiset*, 24.7.2022. <https://www.ku.fi/artikkeli/4761771-suomen-nato-jasenyyden-ei-tarvitse-olla-mullistus-vaikka-sita-sellaisena-myydaan>, 13.3.2023.
- Honneth, Axel (2018): *Sosialismin idea*. Suom. A. Kuusterä & J. Palmusaari. Tampere: Vastapaino.

- Jackson, Richard (2018a): "Now it's time for pacifism". Esitelmä Christchurch Transitional Cathedralissa, 26.8.2018. <https://richardjacksonterrorismblog.wordpress.com/2018/08/28/the-pacifism-papers-3-now-is-the-time-for-pacifism/>, 15.2.2023.
- Jackson, Richard (2018b): "Pacifism: The anatomy of a subjugated knowledge". *Critical Studies on Security*, 6(2), 160–175.
- James, William (2008): *Pragmatismi*. Suom. A. Immonen. Tampere: Niin & näin.
- Kaldor, Mary (2003): "The idea of an international civil society". *International Affairs*, 79(3), 583–593.
- Kaldor, Mary (2012): *New and old wars*. 3. painos. Cambridge: Polity Press.
- Kaldor, Mary (2019): "Peacemaking in the era of new wars". Bryssel: Carnegie Europe. <https://carnegieeurope.eu/2019/10/14/peacemaking-in-era-of-new-wars-pub-80033>, 13.3.2023.
- Kant, Immanuel (1795/2015): *Ikuisen rauhaan*. Suom. J. Tuomikoski. Helsinki: Into.
- Keynes, John Maynard (1936): *A general theory of employment, interest and money*. Lontoo: Macmillan.
- Korab-Karpowicz, W. Julian (2017): "Political realism in international relations". Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/realism-intl-relations/>, 15.2.2023.
- Kotilainen, Noora & Susanna Hast (2021): "Suomi ja kriittisen militarismitutkimuksen tarve". *Kosmopolis*, 51(4), 28–46.
- Käkönen, Jyrki (2022): "Ukraina ja asevaraisen turvallisuuden haaksirikko". *Kosmopolis*, 52(3), 99–103.
- Lindauer, Matthew (2018): "Kantian themes in ethics and international relations". Teoksessa: B. Steele & E. Heinze (toim.) *The Routledge handbook of ethics and international relations*. New York: Routledge, 30–42.
- MacIntyre, Alasdair (2004): *Hyveiden jäljillä*. Suom. N. Noponen. Helsinki: Gaudeamus.
- Mantena, Karuna (2012): "Another realism: The politics of Gandhian nonviolence". *American Political Science Review*, 106(2), 455–470.
- Meiser, Jeffrey A. (2017): "Liberalism". Teoksessa: S. McGlinchye, R. Walters & C. Scheinpflug (toim.): *International relations theory*. E-International Relations Publishing. <https://www.e-ir.info/publication/international-relations-theory/>, 13.3.2023.
- Miettinen, Timo (2021): *Eurooppa. Poliittisen yhteisön historia*. Helsinki: Teos.
- Milanovic, Branko (2022): "Does the United Nations still exist?". *Social Europe*, 3.10.2022. <https://socialeurope.eu/does-the-united-nations-still-exist/>, 13.3.2023.
- Morgenthau, Hans (1948/2006): "Six principles of political realism". Teoksessa: H. Morgenthau, K. W. Thompson & W. D. Clinton (toim.) *Politics among nations*. Boston: McGraw-Hill.
- Murphy, Stephen (1991): "Brief outline of Gandhi's philosophy", "Why Gandhi is relevant in modern India: A western Gandhians personal discovery". New Delhi: Gandhi Peace Foundation & Hyderabad: Academy of Gandhian Studies. <https://www.mkgandhi.org/articles/murphy.htm>, 13.3.2023.
- Neiman, Susan (2015): *Evil in modern thought*. Princeton: Princeton University Press.
- Norris, Pippa & Ronald Inglehart (2019): *Cultural backlash*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Patomäki, Heikki (2022): "Vastaus Pihlströmin synkkään Nato-yksipuheluun: Kohti rakentavampaa rauhanpolitiikkaa". *Kosmopolis*, 52(3), 90–98.
- Patomäki, Heikki (2023): "Synkkyden filosofian ongelmista vielä lyhyesti". *Kosmopolis*, 53(1), 85–90.
- Pihlström, Sami (2022a): "Nato-jäsenyys ja turvallisuuspolitiikan etiikka". *Kosmopolis*, 52(2), 119–130.
- Pihlström, Sami (2022b): "Synkän yksinpuhelun jatkoksi". *Kosmopolis*, 52(4), 80–86.
- Pihlström, Sami & Sari Kivistö (2016): *Kantian antitheodicy*. Cham: Springer.
- Polanyi, Karl (2020): *Suuri murros*. Suom. N. Vilokinen. Tampere: Vastapaino.
- Ruggie, John G. (1982): "International regimes, transactions and change: Embedded liberalism in the postwar economic order". *International Organisation*, 36(2), 379–415.
- Räsänen, Syksy (2022): "Hyvän ja pahan taistelu – Ukraina, NATO ja Suomen tie". Helsinki: Rauhanpuolustajat. <https://rauhanpuolustajat.org/hyvan-ja-pahan-taistelu-ukraina-nato-ja-suomen-tie/>, 13.3.2023.

- Schmidt, Brian C. (2012): *International relations: The first great debate*. Lontoo: Routledge.
- Sharp, Gene (1980): *Social power and political freedom*. Manchester: Extending Horizons.
- Sharp, Gene (2005): *Waging nonviolent struggle*. Manchester: Extending Horizons.
- Snellman, Lauri (2022): ”Maailmankuvien logiikka: Tieteen, uskonnon ja metafysiikan päällekkäisyys”. *Teologinen aikakauskirja*, 2, 136–153.
- Snellman, Lauri (2023): *Evil and intelligibility*. Leiden: Brill.
- Snyder, Timothy (2015): *Tie epävapauteen*. Helsinki: Siltala.
- Stivachis, Yannis A. (2017): ”The English school”. Teoksessa: S. McGlinchey, R. Walters & C. Scheinpflug (toim.) *International relations theory*. E-International Relations Publishing. <https://www.e-ir.info/publication/international-relations-theory/>, 13.3.2023.
- Taussi, Sari (2022): ”Marin: Eurooppa ei ole tarpeeksi vahva vastustamaan Venäjää yksin”. *YLE*, 2.12.2022. <https://yle.fi/a/3-12683151>, 13.3.2023.
- Taylor, Charles (1989): *Sources of the self*. Cambridge: Harvard University Press.
- Tilly, Charles (1985): ”War making and state making as organized crime”. Teoksessa: P. Evans, D. Rueschemeyer & T. Skocpol (toim.) *Bringing the state back in*. Cambridge: Cambridge University Press, 169–187.
- Tocqueville, Alexis de (2006): *Demokratia Amerikassa*. Suom. S. Jansson. Helsinki: Gaudeamus.
- Vaisse, Justin (2010): ”Why neoconservatism still matters”. Washington DC: Brookings. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/05_neoconservatism_vaisse.pdf, 13.3.2023.
- Wallgren, Thomas (2023): ”Nato-jäsenyys olisi eettisesti väärin”. *Kosmopolis*, 53(1), 80–84.
- Welzel, Thomas (2021): ”Why the future is democratic”. *Journal of Democracy*, 32(2), 132–144.
- Wertheim, Stephen (2020): *Tomorrow the world*. Harvard: Harvard University Press.

Pacifism: A Political Worldview

The article gives an overview of pacifism as a political worldview. Pacifism aims at an emancipation from violent models of power. The tradition has been silenced in mainstream debates with straw men and charges of being unrealistic. Pacifism builds on the primacy of world society and aims at reforming it towards inclusive institutions and non-violence. It can be formulated as a framework (actor, distinctions, strategies, goals). I concentrate on the Gandhian and Kantian forms of pacifism. The main insight of Gandhian pacifism is that power is based on the support of a society. Thus, one can dismantle systems of oppression with nonviolent resistance and construct inclusive institutions in their place. The structure of the worldview is (non-violent actor, social institutions and sources of power, non-violent resistance and constructive work, peace and inclusive institutions). Kantian pacifism aims at building supranational inclusive institutions that build on (democracy, confederalism, common human rights and trade). The structure of the worldview is (peace movements and democratic states, the interface of states and world society, democracy + confederation + human rights + trade, peace and inclusive institutions). Pacifism offers a worthy contrast to neoconservatism, liberalism and realism in IR, because it connects facts and values through reformistic and melioristic political action.

Keywords: cosmopolitanism, non-violence, pacifism, political theory, worldviews